

ИВАН ВАЗОВ - „ОПЪЛЧЕНЦИТЕ НА ШИПКА“

САМОЖЕРТВАТА - ПЪТ КЪМ СВОБОДАТА

Одата „Опълченците на Шипка“ от Иван Вазов изразява дълбоката почит на поета към саможертвата на загиналите за свободата на България. Като художествена кулминация на цикъла „Епопея на забравените“, тя е поетична възхвала на техния безпримерен подвиг. Вазов се прекланя пред саможертвата на героичните защитници на историческия връх Шипка, борещи се за свободата на България. Чрез своето пълно себеотдаване и чрез героизма си, те извоюват моралното право на една малка страна да бъде свободна и да се развива по свой път.

Одата е разделена на три части. В лирическия увод Вазов представя превратностите на българската историческа съдба чрез художественото въздействие на анафорично отрицание, което всъщност има положителен заряд:

*Нека носим йоще срама по челото,
синила от бича, следи от теглото...*

Унижението е реално. То трябва да предизвика негодувание в душите. Символите на игото - „синила от бича“, „спомен люти от дни на позор“, разкриват „следите“ от робския позор на родината. Поробителите трайно и сякаш завинаги са очернили името ни. И тази тяхна власт присъства като страшен спомен в нашата история. Лирическият говорител изпитва болка и срам от националното унижение. „Беласица стара и новий Батак“, възприети като поетично назоваване на исторически поражения, сякаш допълват тезата за „тъмните“ страни на негероичното ни минало. Тя обаче е отхвърлена от новите художествени доказателства на въведената антитеза. Чрез нея лирическият говорител доказва, че все пак в българската история има едно събитие, което измива целия този срам и отваря нова страница в българската история. То е известно на всички българи, то е като светъл лъч, изпълнено със слава и героизъм, което повдига националното ни самочувствие и разкрива свободолюбието на българския народ, извоювал независимостта си. Това събитие се случва „... там нейде, навръх планината“. „Високо в небесата“ е извисен българският дух! Историческата битка за връх Шипка става символ на чувения подвиг на неговите защитници. Той е недостижим. Обезсмъртено е името на България, доказан е героизмът на опълченците. Градираните епитети „едно име ново, голямо, антично“ са показателни за величието на това дело. То е „ново“, защото се случва за първи път. В историята на България няма друго като него, но е и „антично“, защото е равностойно на събития от световната история. Сравнено е с битката при Термопилите, което доказва, че защитата на Шипка е велико и славно историческо събитие, превърнало се в достойна възхвала на отечеството ни и път към славата и величието. Тази битка се противопоставя на хулите и срама и доказва ценността на саможертвата на борците.

Същинската част на поетичното изложение е смислово отделена от лирическия увод с условното обръщение на поета към гордия исторически връх, обвеян със слава и героичен подвиг: „О, Шипка!“ Името му остава завинаги свързано с възкресението на националното ни самочувствие. Дори и природата: „Горските долини трепетно повтарят на боя ревът“, помага на опълченците в трудната борба, защото те се бият на собствена земя и бранят своята свобода. Възкликателните изречения: „Пристъпи ужасни!“, „Бури подир бури!“, „Рояк след рояк“, дават представа за силата на вражеската страна - турската армия. Битката е трудна. Врагът е силен. Нужна е воля за победа, за да устои българският дух на „пристъпи ужасни“, да защити земята и извоюва свободата:

*И с нов дъжд куршуми, камъни и дървие,
дружините наши, оплискани с кърви,
пушкат и отблъскват без сигнал, без ред,
всякой гледа само да бъде напред
и гърди геройски на смърт да изложи...*

Героично и смело дружините се сражават, водени от силното си желание за победа. Обсебени от идеята за свободата на родината, преодолели робския страх, опълченците са готови да пожертват живота си. Това е първото извисяване на националното им съзнание. Поели по пътя към свободата, те отвоюват и първата си морална победа. По тази причина турците срещат твърдия отпор на опълченците. Яростните им пристъпи са спрени:

*Турци те ревят,насипи налитат и падат, и мрът;
-идат като тигри, бягат като овци
-и пак се завръщат; българи, орловци...*

Българският героизъм е доказан! Опълченците и орловците са истинските герои, способни на невиджана сила. Приели нечовешка сила, те не се интересуват от физическото си състояние, „не сещат ни жегата, ни жаждата, ни трудът“. Запленени са единствено от бляна за победа. Чрез градацията на съществителните: „жега“, „жажда“, „труд“, се подчертава издръжливостта и волята, която имат героите в този тежък момент, когато: „Щурмът е отчаян, отпорът е лют“. Важността на историческата мисия е подсилена и от думите на генерал Столетов:

*„Млади опълченци,
венчайте България с лаврови венци!
На вашата сила царят повери
прохода, войната и себе дори!“*

Тези вдъхновени слова мотивират още повече опълченците да проявят изключително героично поведение. Желанието им за победа сътворява чудеса от храброст. От тяхната са-можертва зависи свободата на България.

В краткото лирическо отстъпление: „О, геройски час!“, Вазов изразява възхищението си от героичния начин, по който борците посрещат „душманските орди, / бесни и шумещи!“, и преклонението си пред саможертвата и храбростта им. Вътрешният монолог на героите: „България цяла сега нази гледа, тоя връх висок е: тя ще ни съзре, ако би бегали: да мрем по-добре!“, следствие от думите на генерал Столетов, доказва чувството за дълг пред народ и родина, решимостта на българското опълчение, готовността за себеотдаване и саможертва в битката. Младите бойци са длъжни да победят, защото целият народ разчита на тях, затова са твърдо решени да дадат всичко от себе си, за да увенчайт с победа започнатата битка.

Синтактическият паралелизъм в двустишието: „Всяко дърво меч е, всякой камък - бомба, всяко нещо удар, всяка душа плам“, изгражда идеята за непоколебимостта и решителността на опълченците. Те се чувстват свободни, завинаги отхвърлили робството. Тяхната единствена алтернатива като път към свободата е саможертвата. Когато оръжието свършва, идва изключителното по сила на въздействие решение: „Грабвайте телата!“ - някой си изкряска и труповете мъртви фръкнаха завчаска...“ Митологични са стойностите на нечовешкото усилие, обхванало душите на опълченците. Границата между живите и мъртвите изчезва. Остава само съзнанието за победа и мисълта за свободата. В едно се „бият живи и умрели“.

Над всичко е България и нейното свободно бъдеще. Чрез алитерации на „р“ в глаголите: „фръкнаха, катурят, струпалят“, авторът цели да покаже важността на събитието и да изтъкне героизма на опълченците.

В заключителните стихове на същинската част на одата:

*желязото срещат с железни си гърди
и фърлят се с песни в свирепата сеч,
като виждат харно, че умират веч...*

поетът отново изтъква силата, високия дух и жертвоготовността на опълченците в името на родината, на нейната свобода. Те са готови да се бият до последно, дори като виждат, че загиват, защото чрез героизма си ще извоюват победата – свободата на родината. Вазов умишлено преувеличава физическите им сили, за да изтъкне силата на духа им и тяхната храброст.

Многообразието в края на същинската част:

*Йоще миг - ще падне заветният хълм.
Изведнъж Радецки пристигна със гръм.*

доказва, че по-важно е да се изтъкне героичният начин, по който борците се бият, а не самата победа. Пунктуационната „пауза“ (многообразието) слага край на битката, но не дава началото на описанието на победата, защото тя е следствие от саможертвения подвиг.

Епилогът на одата увековечава събитието, което остава живо в съзнанието на бъдещите поколения, а Балканът продължава да напомня за него.

Одата „Опълченците на Шипка“ изгражда представата за силата на българския дух. Опълченците са пример за хора, които не мислят за себе си, а за цялата родина и за нейното добро в един решителен момент. Те са готови да дадат най-скъпото - своя живот, в името на свободата!

ОЛИМПИАДА ПО БЕЛ, 2003 Г.